

Nederlands Bijbelstudie Circulaire

7e jaargang nummer 1

april 1997

Het Chiliasme in het licht der historie (1)

door Ds. Harry Bultema (1884-1952)

Wij hebben ons ten taak gesteld om een beknopt geschiedkundig overzicht te geven van de levende verwachting van de toekomst des Heeren. En wij maken ons niet aan overdrijving schuldig, wanneer wij zeggen dat deze geschiedenis bijna geheel samenvalt met die van het Chiliasme, de leer van het duizendjarig rijk, (het Millennium) in een of andere vorm. Doel van dit overzicht is voornamelijk drieërlei.

Ten eerste willen we wijzen op de kracht van de toekomst van onze Heere Jezus Christus. ^{2Petr. 1:16}

Ieder die met de vermaningen van het Nieuwe Testament bekend is, kan weten dat deze in de meeste gevallen de wederkomst van Christus als drangreden hebben. Er is dan ook geen ander leerstuk aan te wijzen, waarvan zulk een ongeëvenaarde invloed uitgaat op hoofd en hart, geloof en leven.

Ten tweede wensen we een lans te breken voor het vaak slecht begrepen

en smadelijk belasterde Chiliasme. Waar heeft men het al niet van beschuldigd!

Zo worden de Chiliasten, om maar iets te noemen, gedurig weer beschuldigd dat ze nog een heilstaat der kerk op aarde verwachten éér Christus wederkomt. Maar deze beschuldiging verraadt onkunde aangaande het historisch Chiliasme.

Het verwijt van dweperij is mede overbekend. Het is waar dat de historie van het Chiliasme wijst op vele op hol geraakte hoofden. Maar wat be-wijst dit tegen het Chiliasme als zoda-

nig? Immers niets. Het is er mee als met de leer der verkiezing. Wat is er niet vanaf de dagen van Paulus ter rechter en ter linker zijde tegen deze troostrijke waarheid gezondigd! Maar al het misbruik dat er tegen gemaakt is, bewijst niets tegen, maar wel veel vóór haar. Waar helder licht is, vallen donkere schaduwen. Het is hoogst onbillijk het Chiliasme een knauw te geven, terwille van de dweperij welke met het valse Chiliasme gepaard ging, of om het misbruik dat zinnelijke mensen ervan gemaakt hebben.

In de derde plaats hopen wij dit kort overzicht, waarbij aan een volledige kenschetsing of wetenschappelijk-historische uiteenzetting zelfs niet te denken valt, terzelfdertijd, althans ten dele, de dienst te laten vervullen van een bibliografie; wij zullen straks enkele geraadpleegde bronnen aanduiden.

Wij slaan eerst een vluchtige blik op de oude, daarna op de middeleeuwse, om ten laatste kort stil te staan bij de moderne geschiedenis van de Chilias-tische verwachting van 's Heeren toekomst.

De eerste drie eeuwen

Het is thans zo goed als uitgemaakt, dat de kerk van de eerste drie eeuwen Chilias-tisch is geweest. Deze stelling lokt haast geen tegenspraak meer uit, maar wordt door alle nieuwe geschiedschrijvers bevestigd. Tot staving hiervan volgen hier enkele aanhalingen van niet-Chilias-ten.

Hoekstra

De moderne Dr. S. Hoekstra schrijft in zijn christelijke Geloofsleer: "Bijna volstrekt algemeen was in de oudste tijd bij de christenen de verwachting van de wederkomst van de verheerlijkte Christus. Zij hing samen met het geloof dat Christus wederkomen zou om een aards Messiasrijk op te richten."

Gieseler

Gieseler schrijft in zijn Kerkgeschiedenis, deel 1, pag. 166:

"In alle geschriften van deze tijd (van de twee eerste eeuwen) treedt het Chiliasme zo duidelijk op de voorgrond, dat men het wel voor het algemeen geloof van dit tijdvak moet houden." In de bekende Dogma-geschiedenis van Hagenbach wordt dit aangehaald.

Semisch

Semisch laat zich aldus uit: "In de eerste eeuwen met welke wij ons hier bezig houden, vormde het Chiliasme een grondbestanddeel, zoal niet van het algemeen kerkelijk geloof, dan toch der schoolse orthodoxie." Dit is overgenomen in het Patristisch-Biografisch Woordenboek van Torenbergen-Klein, waaraan we vele bijzonderheden ontleend hebben.

Harnack

Harnack schrijft in "Millennium" als volgt "Inderdaad, de komst van Christus tot oprichting van het duizendjarig rijk werd in de vroege eeuwen met het Evangelie zelf verbonden."

In gelijke zin laten mannen als Gib-

bon, Hase, Robertson, Shedd, Bush, Schaff, Mosheim, Knapp, Crippen, Barnes, Burton, Taylor, Muncher, Newton, Whitby, Kitto, Maitland, Chass. Hodge, Milner, Chillingworth, Alford, Gresswell, Trench, Hooikaas, Seeberg, Zahn, Loofs, Sheldon, Fisher, en anderen zich hierover uit.

En niet alleen wordt toegestemd dat het Chiliisme tot de leer der jonge kerk behoorde, maar men is het er tevens over eens dat het de meest gezegende invloed had op de wandel der gelovigen. Domela Nieuwenhuis zei in zijn "Van Christus tot Anarchist": "Het geloof aan de wederkomst van Jezus heeft ontegenzeggelijk aan de oudste christenen zulk een grote dosis geloofsvertrouwen en moed gegeven, dat zij in staat waren tot een weergaloze zelfopoffering, zelfs het leven gering achtten, en soms er naar verlangden dat offer te kunnen en te mogen brengen." In dezelfde zin laten Shedd, Gibbon, Bush en vele schrijvers van ver uiteenlopende gevoelens zich uit.

Thans noemen wij enkele "Apostolische vaders" en "kerkvaders", die een Chiliastische verwachting van Christus' toekomst gehad hebben.

Barnabas

Barnabas, die veelal voor de bekende medearbeider van Paulus wordt gehouden, heeft een algemene zendbrief nagelaten, die blijkt geschreven te zijn na het jaar 70, omdat hij de verwoesting van Jeruzalem onderstelt.

Dit is van grote betekenis, want had Barnabas verkeerde toekomst-beschouwingen gegeven, dan zou zijn gedachte een kleine twintig jaar later niet gesteund, maar veeleer tegengesproken zijn door Johannes in Op. 20. Het geschrift van Barnabas werd zo hoog geacht, dat men het lange tijd in de vergaderingen der christenen voorlas. De Codex Sinaïticus heeft het als een deel der heilige Schriftuur aangenomen.

Barnabas schrijft: "Let op, mijn kindkens, waarom het Woord zegt: Hij voleindigde in zes dagen. Dit betekent dat God de Heere alle dingen voleindigen zal in de tijd van zes duizend jaren, want bij Hem is één dag als duizend jaren en duizend jaren als één dag, gelijk Hij getuigt. Daarom, mijn kindkens, in zes dagen, dat is in zes duizend jaren, zullen alle dingen voleindigd worden. En Hij rustte op de zevende dag. Dit betekent, wanneer de Zoon komen zal en de wetteloze verdoen, en de goddelozen en de zon, maan en sterren bewegen, dan zal Hij heerlijk rusten op de zevende dag."

Deze dag is volgens Barnabas de ware Sabbat van duizend jaren, wanneer Christus zal regeren.

Clemens Romanus

Clemens Romanus wordt door velen beschouwd als dezelfde, die in Fil. 4 genoemd wordt als degene wiens naam geschreven was in het boek des levens. Ook zijn werken waren in hoog aanzien; men schatte ze zelfs lange

tijd onfeilbaar. Door Hamilton, Seiss, Haldeman, Silver en anderen wordt hij beschouwd als Chiliast.

Hermas

Hermas was hoogstwaarschijnlijk dezelfde als die in Rom. 16 door de apostel Paulus wordt gegroet. Hermas schreef een beroemd werk naar aanleiding van een visioen, waarin de Christus in herdersgewaad aan hem verscheen. Zoals van alle profetieën is ook van dit boek de grondtoon: bekeert u! en de drangreden: de Heere komt! - aldus Van Koetsveld. In het eerste gezicht verklaart Hermas, dat de aarde vernieuwd zal worden en de rechtvaardigen in de toekomstige eeuw erop zullen wonen. Algemeen beschouwt men hem als Chiliast.

Papias

Papias was een leerling van de apostel Johannes. Eusebius spreekt in zijn kerkgeschiedenis van hem, alsof hij een kleinzielig zwakhoofd was, doch op een andere plaats noemt hij hem welsprekend en machtig in de Schriften. Hij had alle gelegenheid, om de beschouwing van de apostel Johannes opzichte van de laatste dingen te kennen. Eusebius zegt van hem dat hij leerde dat "er een zeker duizendjarig rijk zal zijn, na de opstanding der doden, als Christus lichamelijk op aarde regeren zal."

Eusebius was een sterk anti-Chiliast en verklaart de beschouwing van Papias reeds uit een onjuiste verklaring van de Openbaring. Papias had vol-

gens hem geen oog voor het mystieke en figuurlijke van de Openbaring.

Polycarpus

Polycarpus was door Johannes tot bisschop van Smyrna geordend. Hij was één der jongste leerlingen van Johannes. Zelf werd hij de leraar van Ireneüs. Deze noemt hem wegens zijn vroomheid de godzalige, die van zijn vertrouwelijke omgang met Johannes gewaagde met een van vreugde stralend gelaat. Hij stierf de marteldood. Ireneüs verhaalt van hem dat hij op gezag van Johannes leerde, dat de aarde gedurende het duizendjarig rijk zeer vruchtbaar zal zijn. Zo stemmen dan twee discipelen van Johannes hierin samen: Polycarpus en Papias.

Justinus de Martelaar (ca. 105-165)

Justinus de Martelaar was tien jaar oud toen Johannes stierf. Hij was een man van wijsgerige vorming. Op vriendelijk aanraden van een bejaarde christen begon hij de profetische Schriften te bestuderen. Het gevolg hiervan was dat hij er weldra de enig betrouwbare en bruikbare wijsbegeerte in erkende.

In zijn beroemde "Samenspraak met Trypho de Jood", die ten doel had de Joden te overtuigen dat Jezus de ware Messias is, ontvouwt hij naar zijn uitdrukkelijke verklaring de leer van alle christenen. Hij gelooft, op grond der profeten, in een herbouwd, versierd, vergroot en bewoond Jeruzalem, alsmede in een duizendjarige Christus-regering.

Ignatius (tot ca. 107)

Van deze apostolische vader kan niet met zekerheid gezegd worden dat hij Chiliast was. Toch is dit zeer waarschijnlijk wel het geval. Hij lette op de tekenen der tijden en leefde in de verwachting van de toekomst des Heeren, bestreed de antichrist uit zijn dagen en zag op de vergelding des loons. Zonder te willen beweren dat dit alleen bij Chiliasten kan voorkomen, is het niettemin een feit dat men genoemde zaken zelden elders aantreft.

Ireneüs (ca. 140-202)

Ireneüs had uit de mond van Polycarpus gehoord wat Johannes tot hem gesproken had. Als Ireneüs spreekt over de vergelding der gelovigen in de opstanding der rechtvaardigen, laat hij zich aldus uit:

"Genoemde zegen heeft ongetwijfeld betrekking op de tijden van het Koninkrijk wanneer de rechtvaardigen van tussen de doden zullen verrijzen om te heersen; wanneer de ganse schepping, vernieuwd en verheerlijkt, een overvloedige vrucht zal voortbrengen."

Over de duur van het rijk laat hij zich aldus horen:

"In hetzelfde getal dagen, waarin de wereld geschapen is, zal zij voleindigd worden; maar aldus dat elke dag duizend jaar zal zijn. God voleindigde op de zesde dag alles wat Hij gemaakt had en rustte op de zevende dag van al zijn werken. Dit is een geschiede-

nis van het verleden, maar tevens een profetie van de toekomst, want de dag des Heeren is als een dag van duizend jaren."

Ireneüs was de hoofdtolk der praktisch-Bijbelse school in Antiochië.

Hier hebben we dan een ongebroken traditie. Johannes was de geliefde apostel des Heeren. De meesten die hier genoemd zijn hadden hem persoonlijk gekend en gehoord over de toekomstige dingen. En zij die gelijk Ireneüs de apostelen zelf niet gehoord hebben, spreken toch met gezag over het duizendjarig rijk, omdat zij de discipelen van Johannes hebben gekend.

Tertullianus

Tertullianus leefde tot na het jaar 220. Hij was één der merkwaardigste mannen van de jonge kerk. De standvastigheid der martelaren was de aanleidende oorzaak geweest, dat hij het christendom omhelsde. Hij schreef een Chiliastisch werk over "De hoop der gelovigen", dat echter niet meer bestaat. In zijn boek tegen Marcion schrijft hij:

"Wij belijden dat ons een Koninkrijk is beloofd vóór de volmaakte staat in de hemel en in een andere toestand; aangezien dit zijn zal na de opstanding, gedurende duizend jaren, in het herbouwde Jeruzalem. Nadat deze duizend jaren voorbij zijn, gedurende welke tijd de opstanding der heiligen voltooid wordt, die al naar hun verdiensten vroeger of later opstaan, zal het oordeel en de verbranding aller dingen plaats hebben."

Cyprianus (ca. 200-258)

Cyprianus was de befaamde bisschop van Carthago. Hij wijdde zich met grote ijver aan het onderzoek der Heilige Schrift en verklaarde haar eenvoudig en, natuurlijk, ook Op. 20:1-6. Hij geloofde gelijk bijna al zijn tijdgenoten dat het zevende duizendtal jaren voor deze wereld, in overeenstemming met de zevende rustdag na de schepping, het grote sabbatsjaar der wereld zal zijn.

Tertullianus en Cyprianus waren de hoofdvertegenwoordigers van de Noord-Afrikaanse school in Carthago. De richting dezer school wordt veelal aangeduid als "practisch kerkelijk". Zij verwierp de filosofische bespiegelingen en hield zich aan het positieve christendom.

Hippolytus (tot ca. 235)

Hippolytus wordt geroemd als één van de vruchtbaarste en veelzijdigste schrijvers der westerse kerk. Niet de wijsbegeerte, maar de Schrift was hem het voorwerp van onderzoek. Voeg daarbij dat hij leerling was van de sterke Chiliast Ireneüs en dan zoudt ge ook moeilijk anders van hem kunnen verwachten. In zijn geschrift over de Antichrist toont hij zichzelf een overtuigd voorstander.

Clemens Alexandrinus (ca. 150-215)

Clemens Alexandrinus kan met recht de vader van de Alexandrijnse school worden genoemd. De vertegenwoordigers dezer school waren reeds dui- zelig van de wijsgerige bespiegelingen

hunner dagen. Deze Clemens staat bekend als een vurig tegenstander van het Chiliasme en dit behoeft ons niet te verwonderen, want het is juist deze man die met zijn beroemde leerling Origenes de kerkelijke uitlegkunde voor vele eeuwen bedorven heeft. De Joods-Griekse leer van de Logos was het middelpunt van zijn godsdienstig-filosofische beschouwingen. Prof. Berkhof schrijft van hem in zijn Hermeneutiek:

"Clemens van Alexandrië was naar het schijnt de eerste die in de gehele Bijbel, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament, een parabolische zin vond en het beginsel uitsprak: Heel de Schrift moet allegorisch (d.i. zinnebeeldig, vergeestelijkt) worden verklaard."

Toch geloofde, als we Dr. Zeiss geloven mogen, ook Clemens aan een wereldsabbat op de zevende duizendjarige dag der wereld.

Nepos (ca. 250)

Deze man wordt veelal beschouwd als een schrikkelijk ketter. Wat had hij dan toch gedaan? Niets kwaads. Zijn felle tegenstander Dionysius moest zijns ondanks erkennen, dat hij achtting had voor zijn vroomheid, zijn Schriftkennis en zijn verdiensten voor het kerkgezag. Maar deze bisschop van Egypte verklaarde de Schrift en ook de profetieën woordelijk en onbevangen en daarom werd hij een Chiliastische ketter. Hij schreef een werk tegen de Bijbelbedervers der

Alexandrijnse school, onder de titel: "De wederlegging der Allegoristen." Dit werk is streng Chiliastisch, doch volgens velen niet overdreven. Een Bijbels Chiliast weet altijd onderscheid te maken tussen een zedelijk en een zinnelijk rijk. Dit werk van Nepos maakte grote opgang onder de christelijke leraars in Egypte. Zelfs in de zesde eeuw waren er nog die zich naar hem noemden.

Dionysius van Alexandrië (ca. 200-265)

Tegen dit werk nu kwam Dionysius van Alexandrië op. Hij was een leerling van Origenes en geheel van diens geest doordrongen. Op kerkelijk gebied vertegenwoordigde hij een lakse richting en in de leer was er bij hem "een onbestemde ruimte en buigzame rekbaarheid van begrippen."

Veelbetekenend zijn ook de argumenten die door hem tegen het Chiliasme van Nepos aangevoerd werden. Ze komen hierop neer:

1. Johannes heeft de Openbaring nooit geschreven" maar de een of andere ketter.
2. Dit boek Openbaring kan nimmer verstaan worden.
3. De Heilige Schrift moet niet letterlijk, doch zinnebeeldig worden opgevat.

Lactantius (ca. 250-320)

Lactantius was een zeer vruchtbaar schrijver, heel geleerd en een vurig te-

genstander van de heidense wijsbegeerte. Hij wordt dikwijls genoemd de christelijke Cicero. Hij schrijft:

"Gelijk de Heere zulke grote dingen in zes dagen gemaakt heeft, zo moeten zijn godsdienst en waarheid gedurende deze 6000 jaren werken, terwijl de boosheid hier verkeert en heerst. En daar de Heere rustte op de zevende dag en die heiligde, alzo zal alle boosheid na de 6000 jaren verbannen worden en de gerechtigheid gedurende duizend jaren heersen; er moet vrede en rust komen van al de moeite, die de wereld zolang heeft verduurd.

De Koning en Overwinnaar zal Zelf heersen op aarde met hen (zijn heiligen) en Hij zal de heilige stad bouwen en dit Koninkrijk der gerechtigheid zal duizend jaren bestaan. De aarde zal al haar vrucht voortbrengen zonder de moeitevolle arbeid der mensen. De wilde dieren zullen hun woestheid afleggen en tam worden. De slang zal geen gif meer hebben, geen roofdier zal meer verslinden."

Commodianus (ca. 400)

Commodianus was een dichter en historicus. Als heiden geboren en getogen werd hij door het lezen van de Bijbel voor het christendom gewonnen. In de beide grote werken die hij schreef doet hij zich kennen als iemand die geloofde in de eerste opstanding en in de duizendjarige heerlijkheid op aarde. Met scherpe kleuren schildert hij het einde dezer bedeling.

Melito van Sardes (2e eeuw)

Melito van Sardes wordt genoemd als een man die steeds in de Heilige Geest gewandeld heeft en als een ijverig, wijs en door God verlicht bisschop der gemeente in Klein Azië, die een brief van de verheerlijkte Heiland ontving.

Hij was een man van veelzijdige bekwaamheid, doch zijn vele geschriften zijn ons niet bewaard gebleven. Volgens de berichten doet hij zich in zijn geschriften over de Openbaring en over de profetieën kennen als voorstander van de realistische Schriftverklaring - dus als tegenstander van het vergeestelijken der Schrift, zoals de Gnostieken en de Alexandrijnse school dit voorstonden.

Methodius (tot ca. 311)

Methodius staat bekend als een felle tegenstander van de allesvergeestelijkende theologie van Origenes. Hij was een bewust voorstander van de woordelijke opvatting der Schrift en bijgevolg kan het wel niet anders of hij moet als Chiliast bekend staan. Hij stierf in 311 gedurende de vervolging onder keizer Maximus de marteldood.

Victorinus Petavionensis (tot ca. 362)

Victorinus Petavionensis schreef behalve vele andere verklaringen ook een uitlegging van de Openbaring. Volgens het getuigenis van Hiëronymus was hij een aanhanger van de leer van het duizendjarig rijk. Ook Victorinus verwierf de martelaarskroon.

Sulpicius Severus (ca. 363-420)

Sulpicius Severus is waarschijnlijk eerst na 420 gestorven. Hij wordt genoemd als een schitterend redenaar, fijn stylist en zeer rechtzinnig schrijver over kerkelijke zaken. Hij had oog voor de tekenen der tijden, was tegenstander van de allegoriserende richting en handhaafde de algemene zienswijze, dat na zesduizend jaren de wereldsabbat zal aanbreken.

Conclusies

Uit deze blinkende rij van getrouwe getuigen zijn onzes inziens de vier volgende zaken voldoende duidelijk.

1. Het Chiliasme werd in de eerste drie eeuwen na Christus door de geleerdste en Godzaligste mannen aan alle plaatsen onderwezen. Door Papias in Frygië, Justinus in Palestina, Clemens Romanus in Rome, Ireneüs in Galicia, Nepos in Egypte, Cyprianus en Tertullianus in Carthago, Hippolytus en Lactantius in Rome, Victorinus in Petavium, enz. Het was de leer der ganse kerk.

2. Men leerde het Chiliasme niet op grond van enig wijsgerig beginsel, maar krachtens de Heilige Schrift zelf, alsmede op grond der mondelinge overlevering, die men uit de mond der apostelen persoonlijk had opgevangen.

Barnabas, Clemens Romanus en Hermas Pastor waren de leerlingen van Paulus; en Papias, Polycarpus en Ignatius van Johannes. Men kon het dus zeker weten.

3. Het Chiliasme had blijkbaar een voortreffelijke invloed op hart en leven. "De apostolische vaders geven bijna niets anders dan een schier onafgebroken reeks van vermaningen voor het leven van de christen," zo schreef Dr. F. J. Grosheide. Velen van de hier genoemden zijn getrouw geweest tot in de dood. Ja, zulk een heiligende invloed ging er uit van de verwachting des Heeren en van hetgeen met Zijn komst verbonden geacht werd, dat vele ongelovige geschiedschrijvers alleen uit die verwachting hun ascese of deugdoefening verklaren. Zie b.v. Hooikaas: "De ascese der eerste christenen."

4. Door niet één rechtzinnig kerkvader werd deze leer tegengesproken. Caius van Rome is volgens Mosheim de eerste geweest die er de strijd tegen aanbod. Doch hij erkende dat deze leer in het boek Openbaring gevonden werd en deswege verwierp hij dit boek als een "samenstelling van monstrueuze fabelen". Hij meende dat het een grof-zinnelijk en vleselijk millennium leerde. De schrijver der Openbaring was volgens hem niet de apostel Johannes, maar de ketter Cerinthus, die om zijn dwalingen ingang te verschaffen, deze op de achtbare naam van Johannes gezet heeft.

Dionysius was niet gezond in de leer en kon eveneens niet met goed gevolg de strijd tegen het Chiliasme voeren, dan tot de dure prijs van verwerping van het laatste Bijbelboek. Clemens van Alexandrië ging bij de verklaring der Schrift van geheel verkeerde be-

ginselen uit en was daarbij zeer wijsgerig-speculatief. Eusebius was een halve Ariaan en heeft om vele redenen als kerkleeraar volstrekt geen goede naam.

De Alexandrijnse school

De Alexandrijnse school vormde het geduchtste bolwerk van de bestrijders van het Chiliasme. Het is van de grootste betekenis te weten, dat uit deze hoek de eigenlijke tegenstand losbrak en dat voornamelijk aan deze school het verval dezer leer is te wijten.

Wat was de meest kenmerkende trek dezer school? Wijsgerige en vaak bandeloze bespiegeling, schriftverdraaiing en veel filosofische trots.

Origenes was de geleerdste vertegenwoordiger van deze school en haar voornaamste tolk. Hij was vurig gekant tegen het praktisch-Bijbels Chiliasme en beschouwde de Openbaring als een verzameling van wilde dromerijen, waaruit niemand wijs kan worden. Hij staat daar met al zijn geleerdheid alle eeuwen door als de grootmeester in het vergeestelijken. In de leer was hij radicaal Universalist ("alverzoener"). Hij koesterde zelfs nog alle hoop voor het zalig worden van de duivel. Hij loochent als Hymenéus en Philetus de lichamelijke opstanding. Dat deze aartsketter en schriftverdraaijer zich sterk tegen de leer van het duizendjarig rijk verzette, behoeft ons niet te verwonderen.

De school van Alexandrië had een grote roep van geleerdheid. Het natuur-

lijk mensenhart was altoos zeer geneigd om een knieval te doen voor de godin der rede en der wetenschap.

De kwade beginselen, door Origenes en zijn school voorgestaan, werkten door, zodat de kerkvergadering van Laodicéa in het jaar 360 reeds zoverging, dat ze het laatste Bijbelboek, uit weezin tegen deze leer, buiten de *cánon* sloot en er dientengevolge voortaan een algemeen vooroordeel tegen dit boek bestond, dat zelfs in de dagen der Kerkhervorming nog niet was verdwenen en ook thans nog springlevend is.

Ds. H. Hoekstra (wiens bestrijding van het Chiliasme onze goedkeuring volstrekt niet kan wegdragen, omdat hij het niet begrijpt en onder vertoon van strenge bewijsvoering er toch niet één werkelijk bewijs tegen aanvoert) beschuldigt Origenes ervan de Oosterse kerken mede door zijn Grieks-wijsgerige alles vergeestelijkende richting verwoest te hebben. Verder zegt hij: "De bestrijding van het Chiliasme door die richting kan niet onze goedkeuring wegdragen: zij stelden hun bespiegelingen boven Gods Woord en verwrongen dit naar hun hoogdravende denkbeelden, daarbij de wederopstanding des vleses en de toekomstige verheerlijking van de ook door God geschapen stoffelijke wereld loochende; want in de stoffelijke wereld, in de materie, zat volgens hen de zonde, waarvan de geest des mensen zich moet vrijmaken. Natuurlijk waren ze dan ook erg tegen het Chiliasme.

Maar zij wierpen, gelijk het spreekwoord zegt, met het badwater ook het kind weg. Zij waren van het soort van Hymenéus en Filetus, die van de waarheid waren afgeweken, zeggende dat de opstanding reeds geschied was." ^{2Tim. 2:18} Het veld winnen van de verderfelijke beginselen dezer school was de eerste en voornaamste oorzaak van het uitslijten van het Chiliasme.

Constantijn de Grote

Een tweede oorzaak van zijn verval moet gezocht worden in de bekering van Constantijn de Grote en de daarmee in verband staande verheffing der kerk tot staatskerk. Deze vorst schijnt een mengelmoes van heidenen en christen te zijn geweest. Velen menen dat hij tot het christendom overging, opdat dit wederkerig hem rijke diensten mocht bewijzen. Hij was stellig een zeer wrede beul van een mens. Hij vermoordde zijn eigen zoon Crispus en zijn tweede vrouw Faustina. Eerst een week voor zijn dood werd hij gedoopt.

In 323 beklom hij de troon der Caesars. En nu werd hij beschouwd als de Pontifex Maximus, de hogepriester, der gemeente van Christus. De kerk wenste zichzelf daarmee heimelijk geluk, want de druk der vervolging nam nu een einde. Zij begon zich nu rijk en machtig te gevoelen en ging haar afkomst en toekomst vergeten. Zij ging zich nu op aarde thuis gevoelen. En wie hier een blijvende stad meent gevonden te hebben, zoekt de toekomstige niet meer. Waar de kerk haar burgerschap hier op aarde waan-

de, verwachtte ze niet langer haar Heere uit de hemel. Wel bleef zij in woorden de belijdenis van Zijn wederkomst handhaven, doch dit had geen gezegende invloed meer op het leven. Dat was de tijd waarvan men meermalen hoort zeggen: "Toen de kerken waren van goud, waren de christenen van hout." Van smadelijk vervolgde werd de kerk de koningin der aarde en het zijn sterke benen die de weelde kunnen dragen. Die sterke benen bleken dan ook spoedig te ontbreken.

Ketters

In de derde plaats waren het de ketters die het Chiliasme in verdenking brachten. Niet alleen de Joden, maar ook de Joodsgezinde secten als de Ebionieten en de Nazareërs waren voorstanders van een grof-zinnelijk Chiliasme. De zeer gevaarlijke ketter Cerinthus verwachtte een millennium, gelijkende op dat wat thans de Mormonen leren. Hij werd door menigeen als de vader van het gnosticisme beschouwd en maakte van het millennium ook een luilekkerland. Evenzo de Montanisten, Donatisten en Anabaptisten (Wederdopers) dier dagen.

En niet alleen de secten, maar ook uitnemende mannen als Papias, Irenéus, Nepos, Commodianus en Lactantius hebben zich soms te onbezonnen uitgelaten, zodat dit tegenspraak uitlokte en de spotters een stok in de hand gaf. Dit bewijst echter niets tegen het Bijbels Chiliasme zelf. In zekere zin kan van het gehele christendom gezegd

worden dat zijn grootste vijanden de slordige christenen zelf zijn. Dat is altijd de listige methode des duivels geweest. Als hij het goede zaad in zijn groei niet belemmeren kan, dan zaait hij er vals zaad, dat veel op het goede zaad lijkt, tussen.

Hiëronymus en Augustinus

Tenslotte moet als een laatste oorzaak van het op de achtergrond treden van de leer aangaande het duizendjarig rijk gedacht worden aan de arbeid der twee grote kerkvaders Hiëronymus en Augustinus, voornamelijk de laatste.

Hiëronymus leefde tot aan het jaar 420. Hij wordt beschouwd als de Roomse kerkvader bij uitnemendheid. Hij had meer wetenschap dan karakteradel. Voor een tijdlang was hij de secretaris van Paul Damasus. Deze Damasus vaardigde een verbod uit tegen de werken van Papias, Nepos, Victorinus en Sulpicius Severus, die allen over het Vrederijk geschreven hadden. Dit had mede tengevolge dat het concilie van Rome ten jare 373 het Chiliasme als ketters veroordeelde en formeel en officieel verwierp. Rome heeft altoos het Chiliasme gehaat. Dit behoeft ons niet te verwonderen, want Rome wil zelf het koninkrijk van Christus zijn.

Augustinus is echter de man geweest die meer dan iemand anders het kerkelijk lot van het Chiliasme heeft beslist. Hij leefde in een veelbewogen tijd. De jammerlijke gevolgen van de Staatskerk begonnen overal merk-

baar te worden. De leraars werden wereldgroten en een Bijbels leven begon meer en meer zeldzaam te worden. In deze benarde tijden verwachtte Augustinus zelf aanvankelijk een duizendjarig vreedrijk. Maar toen hij het Romeinse keizerrijk, dat eeuwig was genoemd, zag vallen onder de forse slagen der Noorse barbaren, terwijl daarentegen de kerk niet alleen staande bleef, maar bij de dag meer invloed verkreeg op de volken der aarde, toen werd de hoogkerkelijke idee in hem geboren. Nu liet hij de verwachting van het toekomstig koninkrijk varen, terwijl hij bevangen werd door de waan dat het duizendjarig rijk reeds gekomen was met de eerste komst van Christus en thans in de kerk tot openbaring kwam.

Zijn hoofdwerk "De Stad Gods" is in werkelijkheid niets anders dan een uitwerking en verheerlijking van de hoogkerkelijke gedachte, daar de kerk het een en het al is. Naar deze gedachte wordt de kerk overal in de Schrift gevonden. Zij is naar deze idee terzelfdertijd Zion, Juda, Efraïm, Jeruzalem, Jakob, de Bruid van Christus, het Koninkrijk van Christus, en wat niet al meer. Volgens "De Stad Gods" is de duivel nu al gebonden en verjaagd uit de harten der gelovigen. De heiligen regeren en overwinnen reeds met Christus over de zonde en de duivel. De antichrist, het beest, is niets anders dan de boze wereld. Het beeld van het beest is de huichelarij. Ja, zelfs liet hij zich als reactie op het zinnelijk drijven van sommige Chiliasten en de Donatisten in beginsel vervoe-

ren tot het standpunt van Hymenéus en Philetus, die zeiden dat de opstanding al geschied was.

Zodra men deze beschouwingen is toegedaan, legt men de pelgrimsmantel af en de pelgrimsstaf terzijde, want dan is men reeds thuis. Hier verliest men het doel der kerk uit het oog. Men meent dat het haar roeping is om de maatschappij, zo niet de ganse wereld, te bekeren, te reformeren en te repareren. Bij deze beschouwing beperkt men zijn blik tot het verleden en het heden, en verliest men het toekomstig werk van Christus uit het oog. De satan moet wel bijzonder met dit stelsel zijn ingenomen. Het rekent immers nauwelijks met hem en wat kan hij meer verlangen?

Dat zijn dan nu de spijkers met koppen, volgens Ds. H. Hoekstra door Augustinus tegen het Chiliasme geslagen. Wij kunnen niet nalaten op te merken dat dit zeer weinig steekhoudende spijkers met uiterst dunne koppen zijn. Enerzijds strelen zij het vlees des zondaars. Rome beriep zich gaarne op Augustinus. Iedere pastoor praat Augustinus na. Maar anderzijds is het diep beschamend voor de tegenstanders van het Chiliasme, dat men geen deugdelijker en schriftuurlijker bewijzen weet aan te voeren.

Wij aarzelen geen ogenblik om Augustinus en allen die met hem op deze punten gelijk denken, op grond van Gods heilig Woord te beschouwen als pseudo-Chiliasten.

Impressie van de NBC-reis naar Egypte

door Wim de Goey

Egypte spreekt tot de verbeelding van de mens, zo bleek de afgelopen maanden. Voor hen die NBC-Bijbelstudies volgen is dat inmiddels nog meer het geval. De Contactdag op 15 januari jl. in 't Harde met als onderwerp "Geroepen uit Egypte" leverde daaraan een positieve bijdrage. Voor de deelnemers aan de reis naar Egypte (23 februari t/m 2 maart 1997) is het land, waarvan de naam 378 maal in de Bijbel voorkomt, inmiddels voorzien van echte plaatjes. In het hoofd, op foto's en dia's, zijn de talrijke indrukken vastgelegd die uiteindelijk onze gerichtheid op de Heere Jezus Christus, nog groter maakt.

Aandacht

Naast de monumenten uit het oude Egypte doet het huidige land enorm zijn best de aandacht van de bezoeker vast te houden. Deelname aan het chaotische verkeer in Kairo, per bus, taxi of te voet, is een belevenis op zich. Het leven van de Egyptenaar speelt zich voornamelijk af op straat en er is dus veel te zien. Helaas betekent dit dat we ook worden geconfronteerd met de "plaatselijke" vuilnisbelt die ongeveer het totale woongebied van de Egyptenaren beslaat. Het draagt ertoe bij dat Egypte zo anders is dan wij in ons, in vergelijking steriele, Holland zijn gewend, dat de aandacht meer dan vast gehouden wordt. De op zich niet onvriendelijke Egyptenaar vraagt eveneens veel aandacht. Het

lijkt wel of hij elke toerist beschouwt als een wandelende hoeveelheid dollarbiljetten. Een schijnbaar onuitstaanbare situatie waaraan hij graag een einde wil maken. Het resultaat is dat je aan het eind van de reis een flinke dosis kennis rijker bent over hoe het geld het beste van de een naar de ander kan verhuizen. De onderdelen toneelspelen, goochelen, verbaal en non-verbaal communiceren, stevig onderhandelen en negeren komen uitgebreid aan de orde tijdens deze Egyptische LOI-cursus. Het "cursusgeld" wordt overigens tijdens de reis "automatisch" betaald. Voor de NBC-reiziger is inmiddels ook het begrip "Egyptische gastvrijheid" duidelijk geworden. Ook die is weer net even anders dan wij gewend zijn.

Devolutie

Tot zover aandacht voor de huidige Egyptenaren die overigens niet afstammen van de bevolking uit de tijd van het oude Egypte waarvoor wij belangstelling voor. De huidige bewoners zijn moslims en afstammelingen van Ismaël. Die verschenen veel later op het toneel dan de bewoners uit het Egypte van de Farao's.

Toen Abraham naar Egypte trok was daar al een rijke beschaving. De prachtige en zeer gedetailleerde beelden uit de oude tijd tonen ons dan ook andere gelaatstreken dan die van de huidige Egyptenaren. Vooral in het indrukwekkende Egyptisch museum in Kaïro staan diverse prachtige oude "portretten". Sommige beelden kijken je bijna echt aan. De subliem gemaakte kristallen ogen, met een bijna niet van echt te onderscheiden pupil, tonen ons de perfectie die de makers uit lang vervlogen tijden bereikten. Het viel op dat de oudste beelden de mooiste zijn. Dit geldt ook voor tekeningen, bouwwerken en prachtige grafmonumenten. Het oudste is het mooiste. Over een lange periode is goed te zien dat wat de mens maakt devolueert in plaats van evolueert. In elk geval wordt duidelijk dat in het oude Egypte van de tijd tussen Adam en Noach een beschaving bestond, die allesbehalve als primitief mag worden geportretteerd. Mij werd in ieder geval duidelijker,

"Dat Gods zonen de dochteren der mensen aanzagen, dat zij schoon wa-

ren, en zij namen zich vrouwen uit allen, die zij verkozen hadden." Gen. 6:2

en:

"In die dagen waren er reuzen op de aarde, en ook daarna, als Gods zonen tot de dochteren der mensen ingegaan waren, en zich [kinderen] gewonnen hadden; deze zijn de geweldigen, die van ouds geweest zijn, mannen van name." Gen. 6:4

De "zonen van God" die naar de aarde kwamen hebben hier geleefd en kinderen voortgebracht. Als zonen van God waren zij ongetwijfeld tot veel in staat. Hun kinderen moeten een deel van die eigenschappen, kenmerken en vaardigheden hebben geërfd. Bij elke volgende generatie werden die specifieke eigenschappen minder.

De Grote Piramide van Gizah

Wat mij bijzonder aansprak was dat Ab Klein Haneveld zich stevig heeft beziggehouden met de enorme hoeveelheid geschiedkundig materiaal en de vele interpretaties omtrent de Piramide van Gizah. Gezeten aan de voet van de piramide hoorden wij zijn bevindingen aan. In zijn vanuit de Bijbel benaderde commentaar sneuvelen ook nu weer een aantal, hoofdzakelijk door Egyptologen bewoonde, heilige huisjes. De positionering in de tijd van de diverse dynastieën klopt bijvoorbeeld niet, zo is gebleken.

De datering van de Grote Piramide van Gizah (Cheops) moet volgens

C14-berekeningen van het organische stoffen bevattende mortel minstens duizend jaar verder terug gelegd worden dan de Egyptologen ons willen doen geloven. Dat de piramide zou zijn gebouwd als grafmonument, werd vergeleken met het bouwen van imposante kerken. Hoewel er meestal heel wat graven in te vinden zijn, weet iedereen dat zo'n kolossaal gebouw een heel ander doel dient.

Dat laatste geldt zeker ook voor de indrukwekkendste van alle piramiden: de Grote Piramide van Gizah. Wat moet dit bouwwerk in de tijd dat hij nog geheel intact was een fantastisch schouwspel zijn geweest. Glad bekleed met de inmiddels verdwenen dekstenen en geplaatst op een plateau dat daarvoor geheel waterpas werd gemaakt en geplaveid. Zelfs nu vervult het kijken naar de $\pm 2,3$ miljoen (ik heb ze niet nageteld) opgestapelde stenen je met ontzag. Dat wordt alleen maar groter als je wordt geconfronteerd met de diverse wetenswaardigheden omtrent de plaats, de afmetingen en het gangenstelsel van de piramide. Dat ik dan ook nog met eigen ogen de kolossaliteit van het inwendige van de piramide heb mogen aanschouwen, is een rijke ervaring.

Je wordt ook gewezen op de typologische verwijzing naar de bouw van Christus' Gemeente. Zijn Gemeente is gebouwd op de aarde; uitgebeeld door de vier hoeken van de piramide die op aarde staan. De ene hoek bovenaan geeft het eeuwige aan in Christus als

"uiterste Hoeksteen". Samen zijn er vijf hoeken: een beeld van het onzichtbare dat verwacht wordt. Paulus beschrijft het aldus:

"Zo zijt gij dan niet meer vreemdelingen en bijwoners, maar medeburgers der heiligen, en huisgenoten Gods; Gebouwd op het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen; Op Welken het gehele gebouw, bekwamelijk samengevoegd zijnde, opwast tot een heiligen tempel in den Heere." Ef. 2:19-21

De neergaande en opgaande gangen in de piramide hebben eveneens een betekenis. Na een moeilijk begaanbare nauwe gang, komt de opgaande weg. Een prachtige ruime gang, oorspronkelijk afgesloten door een blok massief graniet.

Eenmaal in de koningskamer van de Piramide tussen het massieve graniet sta je bij een lege sarcofaag. Wat mij betreft was hij altijd al leeg, zoals de eerste berichtgevingen ook aangaven. Een leeg graf dus; waar hebben we dat meer gezien! Juist, het graf van Jezus was leeg; verwijzend naar de opgestane Jezus Christus.

De piramide wijst ook op wat uiteindelijk uit deze "aardse wereld" moet worden geboren. Een nieuwe wereld, een nieuwe schepping zal er uit opstaan. De tophoeksteen van dit nieuwe "bouwwerk", uitgebeeld in deze piramide, zal de Heere Jezus Christus zijn. Wie dit in gedachte houdt, weet

dat het dan heel normaal is dat er op de nu zichtbare piramide geen top aanwezig is. Die top is er nooit geweest. De afwezige top is een uitbeelding van Christus die Zich in de toekomst alsnog zal openbaren als de Top van het bouwwerk van de nieuwe wereld. Werkelijk prachtig als je hierbij wordt bepaald en bedenkt dat deze piramide in de toekomst zijn taak als teken voor de mens nog zal voortzetten. De profetie in Jesaja 19 en dan specifiek in vers 19 en 20 krijgt gelijk meer herkenning. Daar staat:

"Te dien dage zal de HEERE een altaar hebben in het midden van Egypteland, en een opgericht teken aan haar landpalen voor den HEERE. En het zal zijn tot een teken, en tot een getuigenis den HEERE der heirscharen in Egypteland, want zij zullen tot den HEERE roepen vanwege de verdrukkers, en Hij zal hun een Heiland en Meester zenden, Die zal hen verlossen."

Hoewel men claimt dat Cheops de bouwer is van de Grote Piramide, is het niet duidelijk door wie de piramide, met het gangenstelsel dat in geen enkele andere piramide ook maar bij benadering is aangetroffen, werkelijk werd gebouwd.

Wel duidelijk is, dat de kolos er staat voor ons als mensen om ons te bepalen bij Gods plan en bij Jezus Christus. De ruimte in dit artikel is helaas veel te beperkt om de vele wetenswaardigheden omtrent deze piramide te beschrijven.

De Sfinx

De Sfinx, vlak naast de zojuist beschreven piramide gelegen, is eveneens een beeld dat wijst op Christus. Het brengt ons naar de "eerste tijd" (de tijd van o.a. Atlantis).

Naar verluidt staat dit ook geschreven op de rechtopstaande stenen plaat tussen de voorpoten van de Sphinx. Als teken uit de tijd van voor de grote vloed (dus vóór Adam) wijst hij perfect op de komst van Jezus van Nazareth die, uit een maagd geboren (hoofd van een vrouw), zou worden tot Koning (het lichaam van een leeuw).

Dit correspondeert prima met de verwijzing in de sterren, die ook hetzelfde "levensverhaal" vertellen. De dierenriem begint met de Maagd en eindigt met de Leeuw. Op een oude afbeelding van de dierenriem in Esneh staat de Sfinx dan ook tussen de Maagd en de Leeuw, om aan te geven van waaruit het verhaal van de dierenriem moet worden gelezen. De Sfinx staat verder evenwijdig aan de ecliptica (de dierenriem) en kijkt elke ochtend recht in de opgaande zon.

Ik heb er geen moeite mee te bedenken dat de Sfinx daar staat, net als de piramide, om de mens te bepalen bij Jezus Christus. Voor onze groep iets dat wij graag willen blijven doen. Helaas blijft die belangrijke waarheid omtrent de Christus en het eeuwige leven verborgen voor de vele onderzoekers, egyptologen en wetenschappers. Zij spreken nog immer over "het raadsel van de Sfinx".

Het Kruis

De reeks met opmerkelijke zaken kan nog wel even doorgaan, bemerk ik terwijl ik dit schrijf. Zo bleek nog even in Egypte dat iets van buiten Egypte, een Amerikaans one dollar biljet, een prima plaatje bevatte van de werkelijke betekenis van de piramide. De ontwerpers van het oude biljet hadden het goed begrepen, zo lijkt het.

Een piramide komt ook terug in een ander typisch Egyptisch product: de obelisk. De top van die rechtopstaande steen is namelijk een piramide (piramide is in Egyptisch: Zonneschijn). Het aanschouwen van een enorme obelisk in Heliopolis (het Bijbelse On), gaat vergezeld van de uitleg dat er ter gelegenheid van de geboorte van Jozefs zonen Efraïm en Manasse twee obeliskken zijn gemaakt. Het is opmerkelijk (of toch niet?) dat de ene nu in Londen staat en de andere in New York. Dit is zeer herkenbaar voor de NBC-studenten die weten dat de nakomelingen van de stam Efraïm in Brittannië en van de stam Manasse in wat nu de USA is, zijn neergestreken.

De obelisk bevat een tekening die mijn aandacht trekt. Het blijkt het Hermeskruis te zijn. Dit teken was in het oude Egypte een veelvuldig voorkomende uitbeelding van eeuwig leven. Het is een kruis dat aan de bovenzijde voorzien is van een cirkel. Het vestigt de aandacht op het feit dat al sinds oudsher, van ver vóór de kruising van Jezus van Nazareth, het

kruis uiteindelijk een teken is van dood en opstanding. En ontgaan van alle onzin die er in de loop van de tijd is bijgefantaseerd, is dat nog steeds zo.

Gosen

De bezoeken aan de opgravingen in Heliopolis, Tanis en Pythom brachten de gedachten bij de Israëlieten uit Bijbelse tijden. Zij woonden hier en werkten vooral hard aan de voorraadsteden van de Farao. De overblijfselen van de bouwwerken van tichelstenen uit modder en stro zijn door opgravingen blootgelegd. Het aanschouwen van de resten van de "tijd van verdrukking" waaruit God zijn volk verlostte, bepalen mij bij de uittocht uit Egypte. Zowel toen letterlijk als nu overdrachtelijk roept God gelovigen uit Egypte.

Wij werden gewezen op het feit dat God zijn volk vroeger niet hielp bij de zware werkzaamheden maar dat hij ze verlostte door ze uit Egypte te leiden. Een prachtig type voor gelovigen in deze tijd.

Voordat wij diezelfde reis gaan maken als ooit de Israëlieten, rijden we door het land Gosen. "Dit is het echte Egypte," vertelt NBC-reisleider Han Klein Haneveld over het deel van Egypte dat wij kennen als Gosen. Inderdaad is het niet die grote zandbak maar het bij vlagen prachtig mooie, groene en zeer vruchtbare land dat kenmerkend is voor Egypte. Wat moet dat in de tijd dat de Nijl jaarlijks zijn onbevuilde slib op deze gebieden afleverde een

prachtig gebied zijn geweest. Helaas doen de Egyptenaren zelfs hier hun best om er een puinhoop van te maken. Heel jammer van dit stukje aarde dat al het goede in zich heeft.

Sinai

Gosen grenst aan de Schelfzee. Dit is de Bijbelse naam voor de wateren in het gebied van Suezkanaal tot en met de Rode Zee. In navolging van de Israëlieten uit de tijd van Mozes, verplaatsen wij ons van de ene kant van het water naar de andere kant om onze tocht te vervolgen naar de berg waar Mozes de Wet ontving. Daarmee houdt overigens wel elk vergelijk op. De kinderen Israëls trokken, met de adem van de woedende Farao in de nek, over de door God verschaft weg door het water. Wij moeten het doen met een asfaltweg door een tunnel onder het Suezkanaal.

De weg wordt vervolgd langs een oase met de giftige bronnen van Mara en langs de hete bronnen direct aan de Rode Zee. De weg door de werkelijk prachtige Sinai (ik had niet kunnen denken dat dit ruwe gebied zo mooi was), brengt ons nu wel een stuk sneller naar de gedenkwaardige plek in dit landschap.

Dé berg met een voor ons bekende historie, ligt op ons te wachten. Het moet de plaats geweest zijn waar God, door de geschiedenis heen, met Mozes, Elia, Jezus (?) en Paulus heeft gesproken en waar hij hun de toekomstige dingen heeft geopenbaard.

De berg die wij in de nachtelijke uren gaan bestijgen is \pm 2300 meter hoog. Over een afstand van 3,5 kilometer moeten we een hoogteverschil overbruggen van \pm 700 meter. De planning is dat we daar zo'n 2,5 tot 3 uur over gaan doen.

De genoemde cijfers zeggen zo achter de tekstverwerker of lezend vanuit de luie stoel, niet zo veel. De herinneringen aan de inspanningen en dan vooral het laatste steile stuk met z'n 700 trap treden, doen dat echter wel.

Het was zwaar en met respect heb ik gekeken naar heel wat ouderen en minder goed ter been zijnde volhouders die de tocht volbrachten. Voor mannen als Mozes, Elia, Jezus en Paulus moet het een nog zwaarder karwei geweest zijn, bedenk ik. De toch enigszins gebaande wegen waren toen niet aanwezig en evenmin wachte voor hen de bedoeïenenthee bovenop de berg. Gelukkig waren zij in de nabijheid van de HEERE God die ongetwijfeld voor hen zal hebben gezorgd.

De inspanningen werden beloond met de mooiste zonsopkomst die ik in mijn leven heb gezien. Bijna elke dag komen er dan ook honderden mensen de berg op om deze opstanding van de levensbron te aanschouwen. Prachtig is te zien dat de zon in de verte uit een soort "kommetje" in een snel tempo uit zijn "vesting" komt. In een paar minuten tijd is het gebeurd maar de aanblik was absoluut de moeite waard.

De weg naar beneden (gelukkig zonder stenen tafelen) gaat wat eenvoudiger. Maar eenmaal aangekomen in het St. Katharina klooster, gesticht door de toch echt Britse prinses Helena, moeder van Constantijn de Grote, is de "pijp toch behoorlijk leeg".

Het nu door Koptische monniken bewoonde klooster is naar men beweert gebouwd rondom de nog steeds aanwezig brandende doornbos en de waterbron waar Mozes zijn latere vrouw Zippora ontmoette. Helaas bleek in het klooster meer de aandacht gericht te zijn op "heiligen" en op Jezus aan het kruis dan op de opgestane Christus, Die als de Eersteling van de nieuwe schepping thans leeft en Zijn Koninkrijk zal gaan vestigen.

In het klooster werden wij nog attent gemaakt op een "verborgenheid". De plaatselijke bibliotheek, de op één na grootste op dit gebied, is en blijft gesloten voor de ogen van in de historie geïnteresseerde onderzoekers.

Deze voorlaatste dag van onze reis, wordt vervolgd met een slaperige busreis naar een plaats met heel weinig historie. Het is de in snel tempo verrijzende badplaats Sharm el Sheik aan de zuidpunt van de Sinai. Een prachtig hotel, zwemmen in de Rode Zee en een mooie avond onder de sterrenhemel, besluiten een enerverende dag. Een gedenkwaardige reis met het oog op historie en toekomst, maar vooral gericht op onze Heere Jezus Christus, zit er bijna op.

Iets extra's

De Bijbelstudies onder leiding van Ab Klein Haneveld gaven aan deze Egypte-reis iets extra's.

Gezeten aan de voet van de Grote Piramide van Gizah, met het oog gericht op de Sfinx en zelfs in een schommelende bus, reizend door het gebied dat "de kinderen Israëls" zo lang geleden bewandelden, ontvingen wij de nodige informatie.

Dat de NBC-reis iets extra's bracht, komt ook door het bezoeken van de plaatsen die alleen voor Bijbelliefhebbers een betekenis hebben en die doorgaans niet door toeristen worden bezocht. Het vereiste enige aanpassingen en inspanningen van de touroperator en de Egyptische reisleiding en politie, maar dat werd dan ook gewaardeerd. Voegen we hierbij een groep broeders en zusters die met respect en zorg, maar ook met heel veel plezier met elkaar omgingen, dan kunt u zich voorstellen dat de reis naar Egypte niet zo snel uit de herinneringen zal zijn verdwenen.

Hoewel God de eer toekomt, bedank ik het Nederlands Bijbelstudie Centrum voor het feit dat de Bijbel als historische bron boven alles werd gesteld. Het heeft voor mij veel duidelijk gemaakt over Egypte en in het bijzonder over zowel het verleden als de toekomst van twee van haar waardevolste monumenten. De twee cassettebandjes, opgenomen op locatie, zullen ongetwijfeld snel nog eens worden beluisterd.

De Goddelijke Schuilplaats

door K. Rozendal

uit "Levend Water", augustus 1956

"Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen." Ps. 91:1

Een aandachtige beschouwing van Psalm 91 zal ons doen zien dat deze nauw verbonden is aan de voorgaande. Zelfs zó, dat we gerust kunnen aannemen dat Psalm 90 en 91 samen eigenlijk één Psalm vormen. Het eerste deel beschrijft de toestand van onvrede, onrust en onveiligheid van de ongelovige en het tweede deel is een belofte van vrede, rust en volkomen veiligheid temidden van elk gevaar, voor hen die op God vertrouwen.

Psalm 90 is een gebed van Mozes, de man Gods, geschreven naar aanleiding van het Goddelijk oordeel over de ongehoorzaamheid van het volk dat de Heere verlost had uit Egypte.

Ongetwijfeld is de weigering van de Israëlieten om in te gaan in Kanaän de aanleiding geweest tot dat oordeel. Veertig jaren moest dat volk toen ronddolen in de woestijn. De Heere had gezegd: "zij zullen in deze woestijn te niet worden en zullen daar sterven." Meer dan 600.000 mannen boven de 20 jaren oud waren vanwege hun ongehoorzaamheid veroordeeld om in de woestijn om te komen. "Uw dode lichamen zullen in deze woestijn vallen, en al uw getelden, naar uw gehele getal, van twintig jaar oud en

daarboven, gij, die tegen Mij gemurmureerd hebt." Num. 14:29

Ze zouden niet ingaan in de rust van Kanaän, doch wél onrust, onvrede en onveiligheid ervaren in die huilende woestijn vol met allerlei gevaren. Zij wisten dat ze door een van die dreigende gevaren zouden omkomen. Als zij zeer sterk waren, zouden ze misschien tot tachtig jaren kunnen komen, doch er waren weinigen die zo lange tijd de gevaren en de vermoeienis van de woestijn overleefden.

"Het uitnemendste" van die jaren in de woestijn was "moeite en verdriet". Het leven was steeds in gevaar, "want het wordt snel afgesneden, en wij vliegen daarheen." Ps. 90:10

Zij hadden, of ze nu 20 dan wel 40 jaar waren, hoogstens 40 jaar te leven tusschen van allerlei onverwacht gevaar. Vandaar de bede: "leer ons alzó onze dagen tellen, opdat wij een wijs hart bekomen." Ps. 90:12

Pestilentie, adders, leeuwen, vijanden omringden hen nacht en dag. Nooit waren ze hun leven zeker; zij zouden in de woestijn omkomen. Tienduizenden die niet tot de getelden behoorden, omdat ze, toen de verbolgenheid van God zich openbaarde, noch beneden de 20 jaar waren, werden onwillekeurig mede bevangen door de onrust en vrees rondom hen.

Hoe vanzelfsprekend volgt dan ook op de noodkreet van Ps. 90 de vertroosting en de bemoediging van Ps. 91. De Israëliet die in geloof op God zag jubelt: "Mijn Toevlucht en mijn Burcht, mijn God, op Welken ik vertrouw." Ps. 91:2

Zij zouden niet vrezen voor de pestilentie, voor de adders, leeuwen of vijanden. Ja, zij zouden met lengte van dagen verzadigd worden. Ps. 91:16

Zij zouden kunnen leven zonder vrees en zonder onrust, in het bewustzijn van volkomen veiligheid. Zij waren immers gezeten in de schuilplaats des Allerhoogsten en vernachtten in de schaduw des Almachtigen.

Is het niet eigenaardig dat deze mensen allen behoorden tot het volk, dat door de Heere God verlost was uit Egypte? Terwijl nu toch onrust en angst hen bevingen.

Paulus zegt: "En deze dingen alle zijn hun overkomen tot voorbeelden; en zijn beschreven tot waarschuwing van ons, op welke de einden der eeuwen gekomen zijn." 1Kor. 10:11

Wie zijn die "ons" waarover de apostel spreekt?

Die "ons" zijn zij, tot wie deze brief gericht wordt: het zijn "allen" die de naam van onze Heere Jezus Christus aanroepen in alle plaatsen." Het zijn de verlost door het bloed van Jezus Christus: zij, die behoren tot Zijn Gemeente.

Van Israëel lezen we: "Door het geloof zijn zij de Rode Zee doorgestaan als door het droge." Hebr. 11:29

Die doortocht door de Rode Zee is een beeld van de gelovige, die met Christus is gestorven, begraven en opgewekt opdat hij in nieuwigheid des levens zou wandelen. Rom. 6:4 Dit wandelen is echter in een wereld die God niet kent en die veel overeenkomst heeft met de woestijn waarin Israëel gedurende veertig jaren verbleef. Een wereld vol gevaren, onrust en onvrede. Een wereld van oorlog en ongekenne wreedheid.

In Israëls tijd liet God de woestijn, waarin de verlost vanwege hun ongeloof omkwamen, voor wat zij was. Hij, God, was echter een Schuilplaats

voor de gelovige Israëliet. Ook in onze tijd laat God de woestijn-wereld voor wat ze is. God zwijgt! Doch Hij biedt de gelovige rust en vrede aan in Zijn gemeenschap.

Zij die in de Schuilplaats des Allerhoogsten gezeten waren hadden geen last van de woestijn. Integendeel, zij zagen het heil Gods. ^{Ps. 91:16}

De woestijn was een oordeel voor de ongelovigen onder Israël:

"Over welke nu is Hij vertoornd geweest veertig jaren? Was het niet over degenen, die gezondigd hadden, welker lichamen gevallen zijn in de woestijn? En welken heeft Hij gezworen, dat zij in Zijn rust niet zouden ingaan, anders dan degenen, die ongehoorzaam geweest waren? En wij zien, dat zij niet hebben kunnen ingaan vanwege hun ongelooft." ^{Heb.3:17-19}

Een Kaleb en een Jozua konden de woestijnreis echter wel volbrengen. Kaleb zegt:

"En nu zie, de HEERE heeft mij in het leven behouden, gelijk als Hij gesproken heeft; het zijn nu vijf en veertig jaren sedert dat de HEERE dit woord tot Mozes gesproken heeft, toen Israël in de woestijn wandelde; en nu, zie, ik ben heden vijf en tachtig jaar oud. Ik ben nog heden zo sterk gelijk ik was ten dage toen Mozes mij uitzond; gelijk mijn kracht toen was, alzó is nu mijn kracht, tot de oorlog en om uit te gaan en om in te gaan." ^{Joz. 14:10, 11}

Zo was het echter niet met allen die uit Egypte waren verlost. Integendeel. Omdat zij niet in de Schuilplaats des Allerhoogsten gezeten waren vielen zij en kwamen niet in Kanaän.

Kanaän is voor kinderen Gods in deze tijd een beeld van de rust in Christus Jezus. Een beeld van onze plaats in Hem, als "gezet met Hem in de hemel" terwijl we toch nog op de aarde zijn. Wij die geloven in het volbrachte werk van Christus zijn uitgetrokken "uit deze tegenwoordige boze wereld" en gemaakt tot hemelburgers, die dus, hoewel wij "op" de aarde zijn, niet "van" de aarde zijn.

Deze hemelse positie wordt bestreden door Satan en zijn machten, waartegen God aan de gelovige de "wapenrusting Gods" gegeven heeft:

"Doet aan de gehele wapenrusting Gods, opdat gij kunt staan tegen de listige verleidingen des duivels, want wij hebben de strijd niet tegen vlees en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de geweldhebbers der wereld der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in het hemelse." ^{Ef. 6:11, 12}

Zo is het dus mogelijk dat vele gelovigen hun leven doorbrengen als in een woestijn, terwijl anderen als in Kanaän leven. In "een land, overvloedig van melk en honing".

Wel mogen we dus de lezer, die weet het eigendom te zijn van Christus, vragen: "Waar woont u? In de woestijn of in Kanaän? Leeft u als "uitge-

trokken uit deze tegenwoordige wereld, Gal. 1:4 of leeft u in een toestand, waartegen Paulus de gelovigen waarschuwt, "alsof gij in de wereld leeftet." Kol. 2:20 Er zijn twee mogelijkheden: "uit de wereld" of "in de wereld".

"In de wereld" levende, missen we de Schuilplaats en ervaren evenzeer onrust, onvrede en onveiligheid als de wereld zelf. "Uit de wereld" levend, wil zeggen: gezeten zijn in de Schuilplaats des Allerhoogsten.

Waar is deze Schuilplaats? Men kan beter vragen: "Wie is deze Schuilplaats?" Want deze Schuilplaats des Allerhoogsten is voor de christen een Persoon. Jesaja, de profeet, zegt van de Messias:

"Die Man zal zijn, een verberging tegen de wind, een schuilplaats tegen de vloed, als waterbeken in een dorre plaats, als de schaduw van een zware rotssteen in een dorstig land." Jes. 32:2

De Heiland is de schuilplaats des Allerhoogsten.

Er waren Israëlieten, die geloof hadden om Egypte te verlaten doch geen geloof om Kanaän (de rust) in te gaan. Zo is het ook mogelijk, dat er christenen zijn, die wél geloven in Christus om behouden te worden, doch niet geloven in Christus om behouden te leven. Deze christenen vinden het leven een strijd en vol moeilijkheden. Zij vinden het christelijk leven zwaar en teleurstellend. De Heere Jezus zegt echter: "Mijn last is licht en mijn juk is zacht." Mat. 11:30

Waarom is hun ervaring dan toch zo anders? Dit komt, omdat Christus voor hen wel een Schuilplaats is voor de toekomstige oordelen Gods en zij dus wel in Hem geloven om verlost te worden, doch ze geloven niet in Hem om als verlost te leven.

Er is een zaligmakend geloof. maar er is ook het geloof van zaliggemaakten. Het eerste is om zalig te worden, gelovende in Jezus Christus als de Redder en Verlosser. Het tweede is om zalig te leven, gelovende in de kracht van Christus om ons leven te leven door Zijn Geest.

Het éne is geloven in Christus om in gemeenschap met Hem te komen. Het andere is geloven in Christus om in gemeenschap met Hem te blijven. Geloven in Christus is: gevoed worden door Zijn Persoon. Het is: "Zijn vlees eten en Zijn bloed drinken."

In Joh. 6 hebben we beide:

Het éne in vs. 54:

"Die Mijn vlees eet en Mijn bloed drinkt, die heeft (ontvangt) het eeuwige leven." Dat is dus tot verkrijging van het eeuwige leven.

Het tweede in vers 56:

"Die Mijn vlees eet en Mijn bloed drinkt, die blijft in Mij en Ik in Hem." Dat is tot openbaring van het eeuwige leven, want in vers 57 volgt: "Gelijkerwijs Mij de levende Vader gezonden heeft en Ik leef door de Vader, alzó wie Mij eet die zal leven door Mij."

Wat is het alles toch eenvoudig: De Bijbel is: God geopenbaard in het Woord. Christus is: God geopenbaard in het vlees. Gevoed worden door Christus is dus gevoed worden door wat het Woord van Hem zegt. Dan leren wij verstaan, dat Hij algenoegzaam is. Hij is de Schuilplaats des Allerhoogsten. En Zijn gemeenschap ervaren en beleven stelt ons rustig en veilig temidden van deze onrustige wereld. Eertijds krégen wij rust door te geloven in Hem als onze Verlosser, omdat Hij leed en stierf voor onze zonden. Nu kunnen we rust beléven door te geloven in Hem. Het één is even eenvoudig als het andere.

We zoeken het misschien in iets anders. Het kan zijn, dat we trachten minder te zondigen, beter te leven. Misschien dat we ons zelf beschuldigen te weinig overgave te hebben, of dat we niet gewillig genoeg zijn. Het is noch het één noch het ander:

"Zo is het dan niet van degene die wil, noch van degene die loopt, maar van de ontfermende God." Rom. 9:16
Dat blijft altijd waar, ook voor gelovi-

gen. Het leven ontvangen is genade van God. Het leven beleven is evenzeer genade van God. Het was zo eenvoudig voor u om behouden te worden; hoewel het kan zijn, dat u, voordat u geloofde in Hem niet zag hoe eenvoudig het was. Zo is het ook nu om dat leven Gods, dat leven in Kanaän, te openbaren.

Het is mogelijk dat de christen meent, dat het niet zo eenvoudig is. Doch als hij het eenmaal gezien heeft en gezegd heeft: "Heere Jezus, mijn Heiland, leeft Gij mijn leven, want ik kan het niet," dan is het de Geest van God, die - omdat wij geloven in Christus - dat leven in ons openbaart. Zoals diezelfde Geest van God ons eertijds, toen we als zondaars geloofden in het volbrachte werk van Christus, deed wedergeboren worden.

Dan blijven we in Hem. Dan zijn wij in de Schuilplaats des Allerhoogsten gezeten en vernachten in de schaduw van de Almachtige. Geen angst, geen vrees, maar innerlijke vreugde, rust en blijdschap. Dat is het voorrecht van elke christen.

Nederlands Bijbelstudie Contactdag

**zaterdag 24 mei 1997, 10.00 uur in 't Poshuis, Munnikenweg 58,
't Harde**

met als onderwerp

De mens in hof en stof

Gelegen aan de bosrand en de markt op loopafstand van het winkelcentrum Snelweg A28 Amersfoort-Zwolle; Afrit 't Harde, 1e weg links; 4e weg rechts

Besnijdenis

"In welke gij ook besneden zijt met een besnijdenis, die zonder handen geschiedt, in de uittrekking van het lichaam der zonden des vleses, door de besnijdenis van Christus." Kol. 2-11

De Apostel Paulus trekt dikwijls ten strijde tegen de besnijdenis, "die met handen geschiedt" die immers heeft plaats gemaakt voor de besnijdenis, "die zonder handen geschiedt".

Israël ging prat op de besnijdenis; en met recht, want het was Gods teken van bevoorrechting boven alle andere volken. Het was het teken des verbonds, dat God maakte met Abraham en zijn natuurlijk zaad. Dit verbond was een uitvloeisel van het verbond, dat God maakte met Abraham en Christus, in Wie alle geslachten der aarde gezegend zullen worden. Dat is het verbond der genade, waar iedere gelovige, door de liefde van Christus getrokken, deelgenoot van is. De voorrechten van dit verbond zijn het deel van ieder, die in Hem gelooft; in Jezus Christus, de eniggeboren Zoon van God.

Besnijdenis was en is nog het teken van het verbond, dat God maakte met Abraham en Israël. Dit verbond had niet alleen te doen met een volk, doch ook met een land. Gen. 17:6-8

Het land Kanaän werd het beloofde land van Israël, Abrahams zaad, en is dit nog. God heeft dit verbond nooit

herroepen en zal dat ook niet doen; want het is een eeuwig verbond. Gen. 17:13 Heden ten dage is het nog de besnijdenis, waardoor Israël afgezonderd is van alle andere volken, en het blijft zo, totdat God Zijn verbond bevestigd zal hebben aan Abraham. Israël, als volk, is slechts tijdelijk van God losgelaten ".....totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn." Rom. 11:25 God bezoekt nu de volken, "om uit hen een volk aan te nemen voor Zijn Naam." Hand. 15:14 Van dit volk was Israël slechts een schaduwbeeld.

Dit volk is niet een aards volk waaraan een aards land is beloofd. Nee, dit volk is een hemels volk met een hemelse toekomst. De besnijdenis die "zonder handen geschiedt" is van dit volk het kenmerk, terwijl de besnijdenis "met handen geschiedt", het kenmerk is van Israël. Onder de Wet zegt God tot Israël: "Doe dat en gij zult leven." Onder de Genade is het omgekeerd. God schenkt leven en vraagt, als gevolg, een wandel overeenkomstig dit nieuwe leven.

Tot Israël zegt God: "Gij zijt Mijn volk, besnijdt u." Wat betreft de Genade van Christus is het omgekeerd: God besnijdt ze en daarom is het Zijn volk.

De grote reden, waarom Paulus optreedt tegen de besnijdenis die "met handen geschiedt", is, dat zij een ontkenning en verwerping inhoudt van Gods besnijdenis, die "zonder handen geschiedt". De eerste besnijdenis is het teken van de tweede.

Gal. 5:4 doet ons zien, dat, als teken des verbonds toegediend, het een vervallen van de genade inhoudt. Het verbond der besnijdenis die met handen geschiedt was voor Israël, het natuurlijke zaad van Abraham. Het geestelijk zaad van Abraham is een gevolg van het verbond, hetwelk God opgericht heeft met Abraham en Christus. ^{Gal. 3:16} Dit geestelijk zaad is de gemeente des Heeren, Zijn lichaam. Dit "lichaam" wordt verwekt door God, niet omdat "ouders" een verbond met God hebben, doch omdat God een verbond heeft met Abraham en Christus. 't Is duidelijk, dat alleen gelovigen deel hebben aan dit verbond, want de Apostel zegt: "Wij zijn de besnijding, wij, die God in de Geest dienen, en in Jezus Christus roemen, en niet in het vlees betrouwen." ^{Fil. 3:3}

Duizenden en duizenden zijn er, die wel op het vlees betrouwen, ja, die zich "verbondskinderen" noemen. Voorzover er waarde wordt gevonden in zulk een bevoorrechte positie gaat dit ten koste van de roem, welke is in Christus Jezus. Nee, wij zijn alleen in Hem volmaakt en in Hem zijn wij besneden. Niet slechts een deel des lichaams "met handen geschiedt", doch "met een besnijdenis, die zonder han-

den geschiedt in de uittrekking van het lichaam der zonden des vleses, door de besnijdenis van Christus."

De Apostel zegt verder: "Met Hem begraven in de doop, in welke gij ook opgewekt zijt, door het geloof der werking Gods, die Hem uit de doden opgewekt heeft."

Wij zien dus wat de besnijdenis, "die zonder handen geschiedt", wil zeggen: Begraven met Christus! Dit is Gods werk: het begraven worden in de doop, zowel als het opgewekt worden. Dit alles geschiedt door het geloof in de werking Gods, die Hem uit de doden opgewekt heeft.

Mag ik u vragen: Hebt u aan die besnijdenis deel? De besnijdenis, welke zonder handen geschiedt? Wilt u verlost worden van de overheersende macht der zonde? In Christus Jezus is verlossing; door Hem is deze besnijdenis. Kom met uw zonden tot Hem en neem de aangeboden verlossing aan, en u zult in Hem nieuw leven vinden. Door het geloof zult u verstaan en ook ervaren, dat het oude is voorbij gegaan, en alles nieuw geworden!

God wil in Christus Jezus dat lichaam der zonde begraven, en u opwekken in een nieuw leven, opdat u als opgewekt met Hem moogt leven, en de zonde over u niet heerse. ^{Rom. 6:14}

Laat u door Christus redden, opdat u deelt in de voorrechten van Gods verbond met Abraham, in Christus besneden en opgewekt.

Agenda

Bijbelstudies o.l.v. Ab Klein Haneveld worden D.V. en onder voorbehoud gehouden in de volgende plaatsen:

ALKMAAR donderdag 1/ 15/29 mei,
19.45 uur "Delta", Noorderkade 50
De profetie van Daniël

AMSTERDAM zaterdag 31 mei,
15.00 uur Postjesweg 150
Romeinen 9 t/m 11

BEVERWIJK zondag 22 jun,
10.00 uur; B.H.K.-gebouw,
Groenelaan 74

BOLSWARD woensdag 7/21 mei,
20.00 uur, Gebouw Petra,
Burg. Praamsmalaan 18A
De brieven aan Timotheüs

BOLSWARD zondag 11 mei,
9.30 uur, Gebouw Petra,
Burg. Praamsmalaan 18A

DRACHTEN donderdag 22 mei,
5/12/19/26 jun, 20.00 uur,
Rode Kruis gebouw, De Geeuw 31
Het boek Jozua

DRACHTEN zondag 11 mei,
14.00 uur, Rode Kruis gebouw,
De Geeuw 31

EINDHOVEN woensdag 14/28 mei,
20.00 uur, Emmaüskerk,
Barriereweg

EMMEN maandag 5/19 mei, 19.30
uur, Cultureel Centrum Ichthus-
kerk, Walstraat 21
De 2e brief van Petrus

**THARDE zaterdag 24 mei, 10.00 uur,
't Poshuis, Munnikenweg 58
Nederlands Bijbelstudie Contactdag**

HARMELEN maandag 12/26 mei,
20.00 uur, H.I. -gebouw,
Willem Alexanderlaan 1
De profetieën van Ezechiël

LEERDAM zondag 4/18 mei, 1/15/29
juni, 27 jul, 10/24 aug, 10.00 uur
West-End, v Gentstraat t/o nr. 19

NIEUWLEUSEN zondag 27 apr,
22 jun, 19.30 uur,
Chr. Mavo De Rank

OLDEBROEK dinsdag 13/27 mei,
20.00 uur; Stationsweg 43;
Het evangelie naar Mattheüs

SCHEVENINGEN dinsdag 6/20
mei, 3/17 jun, 20.00 uur
Maranatha, Gevers Deynootweg 25
De Bedelingen

URK vrijdag 9/23 mei, 20.00 uur
Kantine v.d. Lee, Schulpengat 2
Het boek Prediker

VROOMSHOOP vrijdag 2/16/30 mei,
20.00 uur, 't Flierpark, Bevert 2a
Markus 16

WEZEP zondag 4/18 mei, 1/15/29
jun, 27 jul, 10/24 aug, 17.30 uur;
De Oranjehof, Kerkweg 2

Geliefde lezer,

Blij en dankbaar bieden wij u hierbij weer een nieuwe editie aan van Nederlands Bijbelstudie Circulaire.

Onze stichting schijnt steeds meer op een touroperator (Nederlands Bijbelstudie Cruises) te gaan lijken. Maar schijn bedriegt, want alles wat wij willen is kennis van het Woord van God verspreiden. De reizen, die wij op verzoek organiseren, zijn slechts ondersteunend.

Eén dezer dagen gaan de bevestigingen voor onze conferentie in Wuppertal de deur uit. De camping is zo goed als vol. In huis is nog plaats. Wilt u toch kamperen, neem dan even contact op met ondergetekende.

Over onze reis naar Gallië / Frankrijk, leest u elders in dit nummer. Als u reeds ingeschreven hebt, ontvangt u één dezer dagen de bevestiging.

Dankbaar zijn wij ook voor de bijdragen, waardoor de auto voor Ab kon worden vervangen, waarna nog slechts f 3000 bijgepast moest worden uit eigen middelen.

Inmiddels kunnen wij nu ook onze volledige adresgegevens doorgeven:

Han Klein Haneveld,

Heilige Stoel 59-21

6601 TR Wijchen

tel 024 6452288 mobiel 0654 710942

fax 024 6452289

e-mail han.klein.haneveld@tip.nl

of hanklhan@worldaccess.nl

In de hoop op Zijn komst in heerlijkheid verblijven wij,

Nederlands Bijbelstudie Centrum

Nederlands Bijbelstudie Cassettes

Nederlands Bijbelstudie Conferenties

Nederlands Bijbelstudie Contactdagen

Nederlands Bijbelstudie Circulaire

is een uitgave van

Nederlands Bijbelstudie Centrum

Correspondentieadres
Benny Goodmanstraat 40
1311 RA Almere
telefoon/fax 036-5362976

Postbank 5567669
Rabobank 308747046

ten name van
Nederlands Bijbelstudie Centrum
Pater Schuurmanstraat 6
8701 CX Bolsward

Samenstelling en redactie
Ab & Han Klein Haneveld

Vormgeving
Han Klein Haneveld